

Власт и резултати в икономиката и мениджмънта

Ралица Христова

***Power in management and economics:** The research interest in power management and economy is determined by the operation and development of various business organizations and economic structures. From here the question arises what combination of power will give the best results and help to achieve the organizational and economic objectives. Management functions of government should be carried out by a management system that ensures the successful completion of agreed targets. In building management system must include all the organizational, technological, technical and information resources and human resources which are aimed at maintaining and enhancing the effectiveness of the implementation of the management process.*

***Key words:** power, power in management, economic power.*

ВЪВЕДЕНИЕ

В съвременните условия на динамично променяща се икономическа среда все повече се утвърждава значението на властта при управлението на всяка бизнес организация или обществена (държавна, местна, общинска, социална) структура. За да се развиват и усъвършенстват, организациите трябва да фокусират усилията си върху реализацията на властта. В научната разработка под „власт в мениджмънта“ се има предвид тази власт, която съдейства за постигането на конкретен управленски резултат. Под „икономическа власт“ се приемат производствените ресурси, които представляват възможност за прилагане на икономически решения.

ИЗЛОЖЕНИЕ

1. Теоретични възгледи за властта.

За да се разкрие същността на понятието **власт** е необходимо да се представят някои основни хипотези, които са признати в специализираната литература. Всеки автор влага различна мисъл и интерпретация при структурирането на определенията за **власт**. В следващото изложение ще бъдат разгледани някои твърдения от известни изследователи (философи, икономисти, социолози и други), като целта е да се представи по-обстоятелствен преглед на тълкуванията.

Като цяло темата за властта датира от много хилядолетия назад. Още Аристотел в своя труд „Политика“ представя властта като господарска, държавническа, царска. [3]. Господарската власт се определя като „**власт над свободни по природа**“, „...а държавническата власт е **власт над свободни и равноправни граждани**“. От следващото тълкуване на царска власт се представя „**пожизнена пълководническа власт**“. Разглеждайки властта по този начин следва, че тя е може да е изборна или да се придобие по наследство.

Според Макс Вебер – немски юрист, икономист, признат класик в областта на социологията – властта е „...**възможност да се наложи собствената воля върху поведението на други хора**...“. [15]. Анализирайки определението на М. Вебер следва, че той защитава тезата за собствената воля пред съпротивата на хората. Личната потребност и интереси представляват първостепенно значение пред нагласите и желанията на другите.

През 1911 г. Р. Мичелс, немски социолог, в своя труд „*Political Parties*“ популяризира идеята, че който постига и упражнява власт трудно ще се откаже от възможността да заема ясна позиция. [5]. Тълкувайки определението стигаме до извода, че този, който веднъж е имал достъп до власт трудно би се отказал от нея. Разликата между властимащия и властнямания се намира в средствата, с които разполага. Една част от тях предполагат широко поле на действие, докато други ограничават собствените възможности.

През 1957 г. Р. Дал в своя труд *“The concept of power”* разработва оперативна дефиниция, според която *„А има власт над В до степен, че той може да накара В да направи нещо, което В не би направил по друг начин”*. [14]. В конкретния случай Дал застъпва хипотезата, че неговата дефиниция може да се използва за сравнение на силите между политическите субекти. Срещу тази хипотеза се противопоставя социалния теоретик С. Лукас, според когото определението на Дал не успява да обхване други важни измерения на властта.

П. Бизел интерпретира сходна теза на предходното определение за власт. В своята дефиниция тя представя А с власт над Б, независимо от съгласието и сходните интереси на Б, където А използва Б за собствена печалба, а Б не може да се противопостави. [12]. Следователно, колкото повече власт се притежава, толкова влиянието и личната изгода се повишават.

Б. Ръсел, известен британски филозоф, есеист, социален критик и логик, изказва твърдение, че властта *„...е обща за лечение на икономическата власт”*. [17]. В конкретния случай се има предвид социалната власт, която е и власт над хората.

Според Т. Хобс, английски философ-емперик, властта на човека се изразява в *„...средствата, с които той разполага, за да добие в бъдеще някое явно благо”*. [9]. Това определение поставя акцента за властта върху личния интерес. Вследствие на представеното, властта се възприема като начин и/или средство, чрез което се осъществява някакво собствено желание и необходимост.

Р. Бенет и колектив определят властта като възможност за доминиране над индивидуалното и групово поведение. За тях това е по-скоро неприятна черта на живота, която не може да бъде обособена и балансирана. Властта е трудно определен фактор, който не подлежи на измерване с точни термини. [13]. Тя не може да се конкретизира в количествено или качествено отношение, а в резултата след нейното използване.

Група автори се обединяват около твърдението, че властта е интерактивен процес на промяната [6]., както и способност, чрез която се променят или контролират поведението на подвластните. [11]. Промяната може да бъде както организационна, така и индивидуална. Тя е следствие от употребата на власт.

От разгледаните определения можем да обобщим, че няма общоприета и формулирана дефиниция, според която е възможно да се обясни и отрази същността на понятието власт. Представените дефиниции, разгледани в настоящата разработка, не изчерпват напълно същността на властта, но чрез тях може да се установи резултата, че тя е:

- възможност за доминиране над индивидуалното и групово поведение;
- способност, чрез която се променят поведението на подчинените;
- интерактивен процес на промяна;
- възможност за измерване на силите между политически субекти.

Разглеждайки определенията за власт стигаме до извода, че това е въпрос с широкообхватно значение. Въпреки различните мнения на авторите, това което обединява тяхните виждания е, че властта (независимо от нейния вид) представлява способ за налагане на чужда воля. Обобщавайки изследваните определения може да посочим, че под власт се разбира човек или група, които налагат *„...своята воля, цел или цели на други, включително и на онези, които не са съгласни или са враждебно настроени”*. [8]. В повечето случаи употребата на власт е строго индивидуална и се упражнява в зависимост от личните нужди и интереси. Резултатът е, че действа като промяна върху поведението на властиящите.

2. Властта в мениджмънта и икономиката

Властта е феномен, присъщ на всички икономически системи и на всички взаимоотношения. Може да се твърди, че до голяма степен хората са продукт на властта. Условието за осъществяване на властови взаимоотношения е наличието на повече от двама души. Типичен пример за власт в мениджмънта са организациите. Тази форма на власт се разполага, осъществява и упражнява в рамките на обществените и икономическите системи, държавните и частните организации. Извън този обхват, властта не може да се реализира. Причината е, че извън организацията отношението на субординация не съществува, няма субект на управление и обект на управление.

Управленската позиция за властта е застъпена от П. Дракър в труда „Практика на мениджмънта”, където се твърди, че всеки ръководител *„трябва да предполага определена власт и отговорност”*. [7]. При условие, че управляващият е човек, който поема отговорността и дава принос за крайните резултати на организацията, то властта му трябва да има достатъчен обхват. Тя трябва да включва максимално предизвикателство и максимален принос. Затова *„...един от членовете на организацията трябва да има власт за вземане окончателните решения в определена сфера”*. [16]. Необходимо е властта да се разпределя между ръководителите, в зависимост от определената управленска дейност. Не всеки ръководител разполага с компетенции в различните области на управление (като маркетинг отдел, транспортен отдел, отдел услуги и други).

За да се представи същността на властта в мениджмънта и икономиката е необходимо да се посочат някои основни определения, които намират приложение в българската литература. Всеки автор представя властта през призмата на собствена логика и мислене. Независимо от различната формулировка на българските изследователи, съдържателния аспект на определенията е сходен и еднозначен.

Според И. Наумов властта е явление, която засяга всички икономически области *„...и йерархични равнища на обществения живот. Кратко тя може да бъде дефинирана като възможност или способност да влияеш върху поведението на другите, да насочваш и използваш човешките, материалните и информационните реурси за постигането на определен резултат”*. [10]. Властта в мениджмънта е обективна необходимост, която зависи от икономическата обстановка. За да се реализира ефективна власт, то тя трябва да е съобразена с протичащите икономическите условия и ситуации в страната.

За М. Бакърджиева организацията *„...е най-същественният източник на власт. Организационното структуриране, което представя процеса на децентрализиране на управленската власт, определя размера на властта на съответното управленско равнище и на съответния ръководен пост”*. [11]. Позовавайки се на това определение следва, че чрез организацията се разпределя властта между управленските равнища и ръководните постове. По този начин се предполага, че управленската власт е съсредоточена само в компетенциите на определен ръководител. Например, директора на отдел „Връзки с обществеността” разполага с власт само в този сектор. Той не притежава нужната квалификация и възможност да ръководи друг отдел (например отдел „Маркетинг”).

Според М. Андреева властта в мениджмънта е *„...най-общо правото за началстване, т.е. правото от множество варианти да се избере един, най-добър според определените критерии, формулирани и градиращи от този, който е овластен да взема решение”*. [1]. [2]. Въз основа на твърдение може да обобщим, че чрез тази власт ръководителят е в състояние да формулира управленските решения, както и да изисква реализирането на поставените организационни цели. Необходимо е стремежите на ръководителя да съответстват на организационните потребности и икономическите стремежи, за да се реализира правилно използване на властта.

Разглеждайки изследванията на авторите в областта на властта в управлението, под управленска власт в научната разработка ще се има предвид тази, която съдейства не само за постигането на конкретен управленски резултат, но и тази, която оказва промяна в поведението на хората. Управленската власт се разпределя между ръководителите на управленските равнища, които следват определени критерии за изготвянето и изпълнението на управленските решения.

За да се обозначи предназначението на управленската власт, се употребяват три значения на думата "power" (от англ. – власт) [4]. :

- „Власт да..." ("power – to"). При този вариант *„властта се разглежда като възможност, а действието по осигуряване на средствата за въздействие върху другите се нарича „овластяване“*. Управленската власт по правило принадлежи на ръководителя. Чрез начина на осъществяването ѝ е възможно да окаже промяна в поведението на подчинените и/или въздействие върху конкретен управленски резултат.

- „Власт върху..." („power – over"). *„Това е власт в смисъл на упражняване“*. Тя се свързва с определени правомощия, компетенции и ценностна ориентация на ръководителя.

- „Власт от..." ("power – over"). Значението на това понятие е ново. *„То се дешифрира като способност за предпазване от властта на другите. Може да се разбира и като власт на подчинения над неговия ръководил или, казано по друг начин, като зависимост на ръководителя от конкретния подчинен“*. При изпълнението на взето управленско решение и двете страни (ръководител и подчинен) се намират в пряка зависимост. В случая от значение е предаването на информация към конкретния подчинен и начина на възприемане. Реализацията на управленското решение се осъществява чрез дейността и опита на подчинения.

Въз основа на представените значения на думата "power" може да отбележим, че управленската власт се намира в пряка зависимост между ръководител и подчинен. Както подчинения е зависим от своя ръководител в процеса на управление, така и ръководителя е зависим от своя подчинен. И в трите случая управленската власт може да се разглежда като възможност за влияние върху поведението на ръководители и подчинени.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Представените понятия в чуждата и българската литература дават основание да изведем следните резултати:

- Властта е феномен с широки граници;
- Властта не може да бъде обособена и измерена с термини;
- Представлява възможност за налагане на чужда воля;
- Използва се за осъществяване на лични цели и стремежи;
- Разглежда се като начин за индивидуална и организационна промяна;
- Властта служи като инструмент за ефективно управление на организацията;
- Осъществява зависимост между ръководител и подчинен;

ЛИТЕРАТУРА

- [1]. Андреева, М. Обща теория на мениджмънта. Галактика, 1996, 108.
- [2]. Андреева, М. Еволюция на управленската наука и на управленското мислене. Христо Ботев, С., 1997, 13-15.
- [3]. Аристотел. Политика. Отворено общество, С., 1995, 12-90
- [4]. Бакърджиева, М. Корпоративната власт – начин на употреба. // Данъчна практика, 2001, N 2, 53.
- [5]. Вебер, М. Социология на господството. Социология на религията. СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ, С., 1992, 110

- [6]. Дракър, П. Мениджмънт предизвикателства пред 21 век. Класика и стил. С., 2000, 22
- [7]. Дракър, П. Практика на мениджмънта. Класика и стил. С., 2001, 165
- [8]. Гълбрийт, Дж. Анатомия на властта. Христо Ботев. С., 1993, 9
- [9]. Иванов, Д. Властта – философско – социологически анализ. Наука и изкуство, С., 1985, 16
- [10]. Наумов, Ил. Организационно поведение. С., 2004, 85.
- [11]. Baron, R. Behavior in organizations. Allyn and Bacon Inc, 1986.
- [12]. Bizzell, P., POWER, AUTHORITY, AND CRITICAL PEDAGOGY. Journal of Basic Writing, Vol. 10, № 2, 1991
- [13]. Cowling, A., Curran, J., Bennett R., Stanworth, M. Behavioural Sciences for Managers. Second Edition. KNOW-HOW FUND. 1988.
- [14]. Dahl, R., The concept of power. Behavioural Science, 2, July, 1957
- [15]. Michels, R. Political Parties. Batoche Books, Kitchener, 2001
- [16]. Prastacos, Gr., Wang, F. Leadership through the Classics. Springer. 1986.
- [17]. Russell, B. Power: A New Social Analysis. George Allen & Unwin Ltd, London, 1938

За контакти:

Докторант Ралица Христова Христова, Катедра “Мениджмънт”, СА „Д. А. Ценов”, гр. Свищов, тел.: 0883/362-287, e-mail: rchristova@uni-svishtov.bg